

О. В. Муравський

студент магістратури юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Н. А. Галабурда

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

АНАЛІЗ НОРМ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено аналізу норм національного законодавства та окресленню основних напрямів удосконалення законодавства в сфері протидії фінансуванню тероризму в Україні. Розглянуто нормативно-правові акти як міжнародного (ратифіковані Верховною Радою України), так і національного рівнів, які регулюють питання в цій сфері. Визначено поняття, основні суб'єкти, їхні повноваження та відповідальність осіб за фінансування тероризму в Україні, а також обов'язкові ознаки фінансування тероризму відповідно до Кримінального кодексу України. Крім цього, наведено статистику за останні три роки фінансування тероризму та притягнення цих осіб до кримінальної відповідальності. Визначено причини недосконалості практики застосування норм національного законодавства та питання вдосконалення вітчизняного законодавства в сфері протидії тероризму в Україні.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, тероризм, фінансування тероризму, міжнародні конвенції, Кримінальний кодекс.

Постановка проблеми. З початком російської агресії на території нашої держави особливої актуальності набула проблема протидії тероризму в Україні, адже сусідня держава, країна-агресор, спровокувала і надалі провокує численні терористичні акти на Сході нашої держави, а також фінансує незаконні злочинні угруповання так званих квазіутворень Донецької народної республіки (далі – «ДНР») та Луганської народної республіки (далі – «ЛНР»).

Бойовики, що діють на території нашої держави, мають постійну підтримку від Російської Федерації (далі – РФ) у вигляді технічного оснащення (зброї, техніки, боєприпасів), матеріальних та фінансових ресурсів. Усе це негативно позначається на безпеці країни загалом і становить безпосередню загрозу національній безпеці України.

Підвищення стійкості держави і суспільства до терористичної загрози є важливим елементом забезпечення національної безпеки нашої держави, для цього нам потрібно удосконалити вітчизняне антитерористичне законодавство, оновити модель взаємодії спеціальних служб і правоохоронних органів з населенням з питань запобігання і протидії тероризму, а також

мінімізувати наслідки вчинення терактів на території нашої держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною основою та науковим підґрунтям для аналізу способів фінансування тероризму стали праці таких науковців: В.І. Василичука, В.О. Глушкова, О.Д. Комарова, Д.О. Косінова, О.Є. Користіна, В.В. Крутова, Д.Й. Никифорчука, Л.В. Новікової, А.В. Савченка, М.П. Стрельбицького, О.М. Стрільціва, В.В. Чернея, С.С. Чернявського та ін.

Мета статті – аналіз основних нормативно-правових актів, що регулюють питання протидії тероризму в Україні та окреслення напрямів удосконалення законодавства.

Виклад основного матеріалу. Вперше таке явище, як фінансування тероризму, в межах міжнародного права було розглянуте в 1994 році в Декларації Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН). Так, Декларацією про заходи з ліквідації міжнародного тероризму закріплено обов'язок країн «утримуватися від організації терористичної діяльності, підбурювання до неї, сприяння її здійсненню, фінансування...» [1].

Україна є учасником усіх міжнародних конвенцій, що регулюють боротьбу з тероризмом.

На теперішній час Верховною Радою України ратифіковано Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму (підписана 09.12.99, ратифікована із заявою Законом України від 12.09.2002 № 149-IV, набрала чинності для України 05.01.2003); Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом (ETS № 90) (підписана 27.01.77, ратифікована Законом України від 17.01.2002, набрала чинності для України 14.06.2002); Конвенцію Ради Європи про запобігання тероризму (підписана 16.05.2005, ратифікована із заявами і застереженнями Законом України від 31.07.2006 № 54-V, набрала чинності для України 01.06.2007); Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом (підписана 15.12.97, Україна приєдналась до Конвенції із застереженнями Законом України від 29.11.2001 № 2855-III); Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (підписана 16.05.2005, ратифікована із заявами і застереженнями Законом України від 17.11.2010, набрала чинності для України 01.06.2011). Крім цього, Україною ратифіковано також Протокол, що вносить зміни до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму (від 20.09.2006). Як член Ради Безпеки ООН Україна дотримується всіх резолюцій і рішень Ради Безпеки, зокрема у сфері боротьби з міжнародним тероризмом. На урядовому рівні здійснюються заходи з виконання резолюцій Ради Безпеки ООН від 28 вересня 2001 р. № 1373, від 15 січня 2002 р. № 1388 та від 16 січня 2002 р. № 1390, спрямованих на недопущення використання території України міжнародними терористичними організаціями.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання протидії фінансуванню тероризму в Україні, є Закони України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV, «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII та Кримінальний кодекс України, де зокрема передбачено відповідальність за фінансування тероризму (ст. 258-5 КК України).

Законом України «Про боротьбу з тероризмом» визначається, що тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та ор-

ганів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Стаття 4 та 5 зазначеного Закону визначає головних суб'єктів та їхні повноваження в сфері протидії тероризму, а саме:

1. Служба безпеки України є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю, здійснює боротьбу з тероризмом шляхом проведення оперативно-розшукових та контррозвідувальних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності, зокрема міжнародної; збирає інформацію про діяльність іноземних та міжнародних терористичних організацій; провадить у межах визначених чинним законодавством повноважень винятково з метою отримання упереджувальної інформації у разі загрози вчинення терористичного акту або у проведенні антитерористичної операції оперативно-технічні пошукові заходи у системах і каналах телекомунікацій, які можуть використовуватися терористами та ін.;

2. Міністерство внутрішніх справ України разом з Національною поліцією організовує боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення злочинів, скоєних з терористичною метою, розслідування яких віднесене законодавством України до компетенції Національної поліції; надає Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби; забезпечує їх ефективне використання під час проведення антитерористичних операцій;

3. Національна поліція;

4. Міністерство оборони України забезпечує захист від терористичних посягань об'єктів та майна Збройних сил України, зброї масового ураження, ракетної і стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових та отруйних речовин, що перебувають у військових частинах або зберігаються у визначених місцях; організовує підготовку та застосування сил і засобів Сухопутних військ, Повітряних Сил, Військово-Морських Сил і Сил спеціальних операцій Збройних сил України в разі вчинення терористичного акту у повітряному просторі, у територіальних водах України;

5. Центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту, здійснюють заходи щодо захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних

ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності; беруть участь у заходах з мінімізації та ліквідації наслідків таких ситуацій під час проведення антитерористичних операцій, а також здійснюють просвітницькі та практично-навчальні заходи з метою підготовки населення до дій в умовах терористичного акту;

6. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону, здійснює боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення спроб перетинання терористами державного кордону України, незаконного переміщення через державний кордон України зброї, вибухових, отруйних, радіоактивних речовин та інших предметів, що можуть бути використані як засоби скоєння терористичних актів;

7. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, здійснює заходи щодо запобігання та припинення злочинів терористичної спрямованості на об'єктах Державної кримінально-виконавчої служби України;

8. Управління державної охорони України бере участь в операціях з припинення терористичних актів, спрямованих проти посадових осіб та об'єктів, охорону яких доручено підпорядкованим цьому Управлінню підрозділам, надає Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби; забезпечує їх ефективне використання під час проведення антитерористичних операцій;

9. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, здійснює контрольні-дозвільні процедури з переміщення товарів (вантажів) у районі проведення антитерористичної операції, вживає заходів для виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму, здійснює інші заходи із запобігання та припинення злочинів у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах, злочинів, пов'язаних з відмиванням, легалізацією, розкраданням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями.

У зв'язку зі складною ситуацією в східних регіонах України, наслідком якої є захоплення заручників, цивільних та військових об'єктів, загострення суспільно-політичної обстановки та людські жертви, набуває актуальності питання позбавлення осіб, пов'язаних із те-

рористичною та сепаратистською діяльністю, джерел фінансування. Кримінальний кодекс України (далі – КК України) передбачає кримінальну відповідальність за дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації), вчинення інших діянь, які мають ознаки тероризму: посягання на життя державного чи громадського діяча (стаття 112), диверсія (стаття 113), захоплення заручників (стаття 147), створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (стаття 260), посягання на життя представника іноземної держави (стаття 443), злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (стаття 444) (ст. 258-5 КК України) [2].

Відповідно до КК України обов'язковими ознаками фінансування тероризму є:

1. Його предметом є матеріальні активи, зокрема валютні цінності, та активи нематеріальні.

2. Об'єктивна сторона розглядуваного злочину характеризується наявністю двох форм: 1) збирання матеріальних або нематеріальних активів для фінансового чи іншого забезпечення із фінансовим складником терористичної діяльності; 2) надання таких активів, спрямоване на досягнення вказаного результату.

3. Обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони фінансування тероризму є вина в формі умислу (лише прямого) і мета – фінансове або інше забезпечення терористичної діяльності із фінансовим складником як окремого терориста, так і терористичних об'єднань (терористичної групи чи організації) або/і підготовки до проведення такої діяльності.

4. Суб'єкт фінансування тероризму спеціальний – це особа, яка досягла 16 років і яка прямо чи опосередковано пов'язана зі здійсненням терористичної діяльності [2].

Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначено, що фінансування тероризму – надання чи збір будь-яких активів з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково:

– для будь-яких цілей окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією;

– для організації, підготовки і вчинення окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією визначеного Кримінальним кодексом України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій. Крім цього, цей Закон ухвалено з метою забезпечення захисту прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також формування загальнодержавної багатоджерельної аналітичної бази даних для надання правоохоронним органам України та іноземних держав можливості виявляти, перевіряти і розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями.

Також цей Закон передбачає умови та порядок «заморожування» активів міжнародних терористичних угруповань і осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності, а також конфіскації таких активів, що, на мій погляд, дає змогу віднести ці заходи до переліку найбільш ефективних засобів боротьби з міжнародним тероризмом [4].

Згідно з даними, поданими Генеральною прокуратурою України, в Україні кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 258-5 КК України (фінансування тероризму) є такими: у 2013 р. – 3, у 2014 р. – 60, у 2015 р. – 184, у 2016 р. – 99, у січні–квітні 2017 р. – 23. Така динаміка вчинення терористичних злочинів не може не турбувати українське суспільство. Нині серед найбільш актуальних для України проблем у сфері протидії тероризму є питання відповідальності за фінансування тероризму (стаття 258–5 КК України). Однак за вчинення таких злочинів засуджено лише 6 осіб: у 2015 р. – дві та у 2016 р. – чотири особи [5].

Недосконалість практики застосування нормативно-правових актів у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з фінансуванням тероризму, на нашу думку, полягає в тому, що:

1) у 2013 р. в Україні була незначна кількість фактів прояву терористичної діяльності, було зареєстровано всього 3 випадки, а з початком агресії з боку РФ їхня кількість зросла майже у 30 разів;

2) більшість кримінальних правопорушень вчинені на тимчасово непідконтрольній державній владі території України;

3) особи, які вчинили терористичні злочини, переховуються на території так званих самопроголошених республік «ДНР» та «ЛНР», уникаючи таким чином кримінальної відповідальності.

Висновки і пропозиції. Підбиваючи підсумки цієї роботи, можемо констатувати, що в нашій державі створено всі необхідні законодавчі умови для боротьби з тероризмом. Однак є також низка питань, які потрібно вирішити в найближчий час:

1) Вітчизняне законодавство передбачає, що для визнання організації терористичною має бути прийняте відповідне судове рішення. Проте відповідний правовий механізм не визначено ані Законом України «Про боротьбу з тероризмом», ані будь-яким іншим НПА. Неврегульованість цього питання не дає змоги реалізовувати окремі положення законодавства щодо протидії фінансуванню тероризму, виявлення, арешту та вилучення фінансових та інших активів організацій і осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності;

2) Практика застосування норм національного антитерористичного законодавства свідчить про недостатню ефективність діяльності органів досудового розслідування, адже має місце дублювання кримінально-процесуальних повноважень органів досудового розслідування щодо терористичних злочинів;

3) У зв'язку зі зростанням рівня терористичної загрози на території нашої держави доцільно було б сконцентрувати зусилля правоохоронних органів та спецслужб України з центральними та місцевими органами державної влади задля більш чіткої взаємодії з питань запобігання та протидії корупції.

Список використаної літератури:

1. Декларація про заходи по ліквідації міжнародного тероризму від 09.12.1994. / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_502
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. Відомості Верховної Ради України. 2001. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

3. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV. / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15/print1433866526566313>
4. Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII. / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
5. Статистична звітність форми № 1 «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення». / Офіційний веб-портал Генеральної прокуратури України. URL: <http://www.gp.gov.ua>

Муравский А. В. Анализ норм национального законодательства в сфере противодействия финансированию терроризма в Украине

Статья посвящена анализу норм национального законодательства и определению основных направлений совершенствования законодательства в сфере противодействия финансированию терроризма в Украине. Рассмотрены нормативно-правовые акты как международного (ратифицированные Верховной Радой Украины), так и национального уровней, регулирующие вопросы в данной сфере. Определено понятие, основные субъекты, их полномочия и ответственность лиц за финансирование терроризма в Украине, а также обязательные признаки финансирования терроризма в соответствии с Уголовным кодексом Украины. Кроме этого, приведена статистика за последние три года финансирования терроризма и привлечения этих лиц к уголовной ответственности. Определены причины несовершенства практики применения норм национального законодательства и вопросы совершенствования отечественного законодательства в сфере противодействия терроризму в Украине.

Ключевые слова: уголовная ответственность, терроризм, финансирование терроризма, международные конвенции, Уголовный кодекс.

Muravskiy O. V. Analysis of norms of national legislation in the field of countering financing terrorism in Ukraine

The article is devoted to the analysis of the norms of the national legislation and the main directions of the improvement of legislation in the field of combating the financing of terrorism in Ukraine. The normative and legal acts are considered as international (ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine) and national level, which regulate the issues in this sphere. The concept, the main subjects, their powers and responsibility of persons for the financing of terrorism in Ukraine, as well as obligatory signs of financing of terrorism in accordance with the Criminal Code of Ukraine are defined. In addition, the statistics for the last three years are provided for the financing of terrorism and for bringing these persons to criminal responsibility. The reasons for the imperfection of the practice of applying the norms of the national legislation and the issue of improving the domestic legislation in the area of combating terrorism in Ukraine are determined.

Key words: criminal responsibility, terrorism, financing of terrorism, international conventions, Criminal Code.